

İŞLEMCI

26 Ekim 2019

ÇOCUK GİBİ OYNAMAK VARKEN

Son buluşma. Beşinci nesne. Su, benzin, patates, beton – ve şimdi işlemci. "Büyük işlemci" deniyor ona: doğanın kendisi, gezegenin kendisi. Açılış her zamanki itirafla başlıyor – bilmiyoruz, yedinci kıta içimizde – ama bu sefer cümlelerin sonu farklı: "Fazla vaktimiz kalmadı. Geçmişin, anın, geleceğin sorumluluğunu almak artık bir seçenek değil." İşlemci'nin merkezi gelecek tahayüülleri: yok oluşun eşiğinde gelecek ne olabilir?

İlk sahne iki genç iklim aktivistine ait. Biri Cuma Günleri İklim Grevi hareketinden, diğeri Yokoluş İsyanı'ndan. Aktivizmin kendisi bir anlatı değil, bir deneyim olarak paylaşıyor: Boğaziçi'ndeki grevde bir kedi pankartların arasına oturmuş ve herkes onunla oynamış. Sinop'ta çocuklar kendi grevlerini organize ettikten sonra parka koşmuşlar. Küçük bir çocuk – Masal – kameraya bakıp "Ben Masal Ocak. İklim arkadaşım" demiş. Video çekimlerinin kamera arkası sahnelerinde herkes gülüyor, saçmalıyor, eğleniyor. Bir anda videoda bir şey ters gidiyor – "ben karıştırdım, ben çektiğim gibi videonun çektiğinde öyle oluyor" – ve bu acemilik de eylemin parçası.

"Çocuk gibi oynamak varken."

Bu cümle hem bir slogan hem bir yöntem. İklim krizinin ağırlığı altında ezilmek yerine, mücadelenin kendisinde keyif bulmak. Grevde eğlenmek, eylemde kahkaha atmak, birbirimizle vakit geçirirken mutlu olmak. Çocuklar bunu zaten biliyor – yetişkinlerin öğrenmesi gereken şey bu. İki aktivist de vurguluyor: hep keyif almayı bir şekilde başardık, birlikte bir şey yapmaktan, eğlenceli bir boyuta taşımaktan hiç vazgeçmedik. Rusya'da çekilen bir videoda aktivistler yoldan geçen sürücülere korna çaldırıyorlar – ama bunu hayat sinerek değil, eğlenerek yapıyorlar. Sinop'ta sinemaya gidilmiş, bir anda kamera çekilmeye başlanmış, bir performans doğmuş – planlanmamış, kendiliğinden. Hep birlikte gülebilmek, mücadelenin en küçük ama en değerli parçası.

BÜYÜK

İkinci ses bir radyo programcısına ait – iklim krizinin en inatçı seslerinden biri. Büyük işlemciyi anlatmak için bir gorille başlıyor. Coco – bir antropoloğun yıllarca çalışarak işaret dili öğrettiği goril. Paris iklim zirvesi öncesinde "dünyanın hali ne olacak" sorusuna Coco'nun verdiği cevap: "Ben çiçeğim. Ben doğa. İnsanları seviyorum. Ama insan aptal. Doğanın tamirata ihtiyacı var. Zaman kalmadı." Kısa süre sonra Coco vefat etmiş ama mesajı sürüyor.

Sonra büyük işlemcinin başka bir harikası: Amazon'da yaşayan beyaz çam kuşu, eşini çağırmak için yüz yirmi beş desibel ses çıkarabiliyor – bir beton delme makinesiyle eşit. Guardian'da yeni yayınlanmış bu keşif. Geçen haftaki konulardan biri de betondur; beton delme makinesinin gürültüsüne eşit değerinde bir erkek kuşun dışısını çekmek için böylesine muazzam bir ses çıkarabilmesi de büyük işlemcinin yarattığı olağanüstü şeylerden. Amazon'da yaşıyor bu kuş ve tahmin edilebileceği gibi tehlikede – bütün Amazon'daki türlerin büyük çoğunluğu gibi.

"Eylemden başka yapılacak hiçbir şey görünmüyor. Bu çok net."

Yokoluş İsyanı'nın kurucusunun kitabından bir kapak sözü aktarılıyor: "Bu andan itibaren çaresizlik sona erer ve taktikler başlar." On bir yıl kalmış – Hükümetler Arası İklim Paneli'nin hesabına göre. Yüzde elli başarı şansı. Ama bu yüzde elli, son şansımız. Ve bu son şansa isyan ederken eğlenmek zorunlu – Roger Hallam bile bunu söylüyor.

NASIL TARKANCI OLURUZ

Üçüncü sahne beklenmedik bir yerden başlıyor: 12 Nisan 1993. ODTÜ ve TÜBİTAK'ın ortak projesiyle Türkiye'nin ilk internet bağlantısının kurulduğu gün. Aynı yılın Ekim ayında, henüz yirmi bir yaşındaki Tarkan üç hafta boyunca İstanbul'da stüdyoya kapanıp "Acayıpsin" albümünü kaydediyor. Albümde bir şarkı var: "Durum Beter." İklim konusunda aktif bir şeyler yapmanın peşine düşmüş Tarkan bu şarkıyı yazıyor: açmıyor çiçekler, toz duman, gönüller tehlikede bebekler — yanyor dünya, bitiyor dünya, düşük kara kara. İnternet çağının başlangıcıyla ekolojik çöküşün farkındalığı aynı anda. İklim değişikliği marşımız aslında çoktan yazılmış — 1993'te, günde üç buçuk milyar snap gönderilmesinden, dakikada üç yüz saatlik video yüklenmesinden çok önce.

Bir küratör ve bir yönetmen sahne alıyor ve sunumlarını hazırlarken düşündükleri şeyi paylaşıyorlar: bu sıkıntılardan nasıl kurtulabileceğimiz. Soruları farklı: iklim krizi var mı yok mu değil — var. İnsanları ikna etmek de şu an sordukları bir soru değil — bunu çok iyi yapan Açık Radyo, Yokoluş İsyanı, 350 gibi kuruluşlar zaten var. Asıl soru: iklim krizi hakkında sürekli düşünmek yıpratıcı ve yorucu, insanı tüketiyor — o yüzden yeni yöntemler bularak konuşmaya çalışıyorlar. Farklı iletişim yöntemleri düşünmeye, sürekli taze kalmaya, umutsuz olsalar bile umudu korumaya, korkmuş olsalar bile yılmamaya. Nasıl Tarkancı oluruz?

YouTube'un derinliklerinden bir video çıkarılıyor: yirmi dört kişi izlemiş, on beşi muhtemelen kendileri. "Sizin için bulduk getirdik" diyorlar. Bir çocuk babasına küresel ısınma soruları soruyor — babasını sınava tabi tutuyor. Baba ezberlemiş gibi, olağanüstü bir sakinlikle son soruyu cevaplıyor: en kötü senaryo nedir? "Endüstrinin iflasi, tavan yapan gıda fiyatları, toplu kıtlıklar ve ölüm." Bu kadar sakinlikle söylenecek başka bir ağız duyulmamış. Bu sakinliğin kendisi korkutucu ve komik aynı anda. Salon bir anda gülüyor, sonra susuyor, sonra tekrar gülüyor. İnternet üzerinde hızla yayılan görseller, videolar ve mimler iklim krizi iletişiminde etkili bir rol oynuyor — popüler kültür, humor, absürt sakinlik yeni araçlar.

"İklim krizi iletişiminde nasıl Tarkancı oluruz?"

Korkudan paralize olmak yerine etraftan dolaşmak. Bazen krizin gözünün içine doğrudan bakmak iyi geliyor, bazen de etraftan dolaşmak gerekiyor. Herkesin kendine iyi gelen şeyi bulması lazım.

KAHRAMAN SALYANGOZ

Dördüncü ses bir akademisyene ait — İsveç'ten gelmiş, iki küçük çocuğunu eşine bırakarak. İklim adaleti üzerine çalışıyor. Sunumuna salonda slogan attırarak başlıyor: "Ne istiyoruz? İklim adaleti! Peki ne zaman? Hemen şimdi!" Ve bir anekdot aktarıyor: ilk kez slogan atanların kendi sesleri kendilerine yabancı gelir. Sanki çatlıyormuş gibi, sanki inceliyor dökülüyormuş gibi. Sonra bağırmanın sürdürürseniz sesinizin diğer sesler arasında kaybolduğunu fark edersiniz. Sesiniz aynı şeyleri düşünen kalabalığın sesiyle sarmalanır, erirsiniz. Bu ses insanlık sesinizdir.

"Düzgün olmaktansa öfkeli olmayı yeğleyelim."

On yıl öncesine gidiyor: Kopenhag 2009. O dönemde küresel iklim rejimine inanan, acil çözüme inanan bir mobilizasyonun parçasıydı. Büyük umut, büyük çöküş. Danimarka hükümeti olağanüstü hal ilan etti, sokaklardaki eylemciler terörize edildi, pek çoğu kafeslere konuldu, zirve hiçbir sonuç çıkaramadı. Bu görkemli çöküşten ne öğrenildi? Paris anlaşması gibi tepeden aşağı uluslararası mekanizmaların küresel iklim krizini tek başına çözeceği ilüzyonuna kapılmamız gerektiği. Naomi Klein'in diliyle: her şeyi değiştirebilmek için herkese ihtiyacımız var — ama herkes kim, her şey ne? Asıl meseleler bunlar.

Akademisyen ekomodernizmi masaya yatırıyor. Marksist coğrafyacı Erik Swyngedouw'un Siborg Şehir kavramından yola çıkıyor: kentler bugün dev sosyoekolojik metabolizmalar olarak işliyor — Londra'daki Piccadilly Circus'u hayal edin, insan ve doğa iç içe, makine ve canlı ayrılmaz. Ama ekomodernizm bu iç içeliği bir çözüm olarak sunuyor: yarattığımız canavarları yine yarattığımız canavarlarla yok etme fikri. Nükleer enerji, karbon yakalama, jeo-mühendislik — hepsi aynı teknolojik hubrisin uzantıları, hepsi yüksek sosyoekolojik fatura taşıyor. Bu fatura kimin

tarafından ödenecek? Ekomodernizmin vaadi kendi içinde tutarlı değil.

Peki alternatif nedir? Planlı ekonomik küçülme — büyümenin kendisini sorgulamak. Büyüme olmadığında herkes katastrofi görüyor, kriz diyor — ama büyümenin sınırsız sürmesinin kendisi zaten katastrofin ta kendisi. Eduardo Galeano'nun sözü: "Ütopya yürümeye yarar. Her adımda uzaklaşır, ama yürümeye devam etmemizi sağlar." Gerçek ütopyaları bu fikrin üzerine kurmak gerekiyor — her düzeyde: yerel mahallede, bölgesel ağlarda, gezegensel politikada radikal devrimlere ihtiyaç var. Pille çalışan tavşanla yarışan salyangozun hikâyesinde kahraman salyangoz aslında küçülen ama direnen ekonominin metaforu. Feminist yazar Donna Haraway'in Siborg Manifestosu'ndan yola çıkarak canlılarla makinelerin arasındaki sınırların kalktığı bir dünyada yeni bir ekolojik yaklaşım mı kuracağız, yoksa aynı teknolojik hubrisle başka bir felakete mi yürüyeceğiz?

OKYANUSLAR BİZİZ

Beşinci ses denizlerden geliyor — bir politik ekoloğun gözünden mavi büyüme eleştirisi. "Karada bunu yapamadık, denizde yeni bir sayfa açalım" — Avrupa Birliği'nden Asya-Pasifik'e, Afrika'ya yayılan yeni bir büyüme dalgası okyanuslara yöneliyor. Ama infografiklerde güzel şekillerin arasında petrole bulanmış balık, yok olmuş deniz habitati, yerinden edilmiş balıkçı toplulukları göremezsiniz.

İklim değişikliği denirken insanlık denen kavram tek bir varlık değil — bunun içerisindeki bireyler ve gruplar aynı sorumluluğa sahip değil ve sonuçlarından aynı şekilde etkilenmiyor. Norveçli ve İspanyol büyük filolar kendi denizlerindeki balıkları tüketmiş durumda. Çift taraflı anlaşmalarla Senegal ve Moritanya kıyılarına geliyorlar. Küçük ölçekli balıkçılar hem kaynaklarına erişemez hale geliyor hem de Avrupa'ya göç etmek zorunda kaldıklarında "balığınızı gelebilir ama kağıtlarınız yok, siz giremezsiniz" cevabıyla karşılaşıyorlar.

Eko-mülteci — deniz diplerindeki madencilikten Pasifik'teki küçük ada ülkelerinin sömürgeci endüstriyelle karşılaşmasına kadar uzanan bir adaletsizlik zinciri.

Ama karşı duranlar da var. Balıkçı Halkların Dünya Forumu 1997'den beri örgütlü; çiftçi hareketiyle ortaklaşa çalışıyor. Kadın balıkçılar — çoğu zaman balıkçı olarak bile tanınmıyor ama tüm üretim sürecine dahiller. İstanbul'da otuz dört su ürünleri kooperatifi var. Kooperatif ne demek? Bir kişinin bir oy hakkının olduğu, politik liderliğin önemli olduğu yapılar. Bazıları doğrudan balık satışı yapabiliyor, bazıları belediyeyle anlaşmazlıktan ötürü yapamıyor. Ama bir birlik var — ve bu birliğin doğrudan satış, kooperatif dükkanı modeli, balıkçının tanıtılması projesi gibi somut planları mevcut. Tarımdaki kooperatiflerle bağlantı kurulabiliyor — Kadıköy, Koşuyolu, Beşiktaş'ta girişimler var. Agroekolojik üretim ve tüketim kooperatifleri zaten işliyor. Mahallede örgütlenme kritik ve bu modellerin yayılması gerekiyor.

"Okyanuslar Biziz, Halklar Biziz."

ZAMAN PARÇALARI

Son performans bir sanatçıya ait: yokoluş kurgularından yola çıkarak insanlardan anılar topluyor — zaman parçaları. Küçük, kırılmalı, unutulmuş anılar. Birisi ilkokulda kendisine ilk kez "abla" denilmesini hatırlıyor: sınıftan geç çıkmış, bir yaş küçük bir kız "abla kalemin düşmüş" demiş. İlk kez abla olma duygusu — hiç unutamıyor. Bu anılar geleceğe taşınacak, yeni hikâyelere dönüşecek. Sanatçı kaybettiğimiz şeylerin analizini yaparken aynı zamanda var olanları nasıl eyleme, şekillendirici noktalara getirebileceğimizi araştırıyor. Bireysel hafızadan kolektif geleceğe köprü — ne kadar çok ortaya çıkmamış veya arkaya atılmış anınız varsa o kadar zengin bir gelecek kurgusu.

Kapanışta beş haftanın izleri toplanıyor. İklim adaletini konuştuk, yok oluşu konuştuk. Biyolojik çeşitliliğin önemini, iklim grevlerini, sokağa çıkan rakamların bir yılda birden milyonlara çıkmasını konuştuk. Suyun akma hakkı, benzinin gerçek bedeli, patatesin genetik havuzu, betonun altındaki bedenler — ve şimdi işlemcinin gelecek tahayyülleri. Bir interaktif kolektif salon genelinde "bağlantı kurma oyunu" oynamış, katılımcılardan gelecek önerileri toplamış: kamusal çeşmeler, orta kompost alanları, inşaat sınırlaması, take-away bardak alternatifleri, kooperatif dükkanları. Küçük, somut, mahalleden başlayan pratikler.

Birisi soruyor: peki bugün sabahtan bu saate kadar bu kadar karanlık konuşmaları dinledikten sonra hâlâ neden buradayız? Neden kaçmadık? Cevap basit ve güçlü: "Karamsar bir yapıda olsaydık çoğumuz şu an burada değildik. Kaçıyorduk, uzaklaşıyorduk. Mutluluğu paylaşmamız gerekiyor ki birbirimizden umut bulalım ve bir şeyler yapmak için güç bulalım." Bu yüzden aslında yapılan her şey — özellikle bu konuda — içimizdeki umudu birbirimize enerjik şekilde aktarmak. Sindirim programı böyle bitiyor: beş nesne, beş hafta, su-benzin-patates-beton-işlemci — gündelik nesnelere başlayarak gezegen krizine, oradan gelecek tahayyüllerine, oradan mahalledeki kooperatife, oradan salondaki bir bağlantı kurma oyununa. Sanatçının duygusunu, araştırmacının olgusunu, toplumsal hareketlerin ateşleyici gücünü bir araya getirme çabası — birbuçuk'un başından beri söylediği şey. Normalde bir araya gelemeyecek kadar farklı üretim pratiklerinde olan insanlar yüz yüze gelip bir şeyler konuşmaya başlıyorlar. Ve bu konuşmanın var olması, bu buluşmanın var olması, kendisi bir eylem.

Ne yapacağımızı bilmiyoruz — ama bilmemenin kendisi bir hareket noktası. Ve bu hareket noktasında çocuk gibi oynamak, öfkeli olmak, Tarkancı olmak, kooperatif kurmak, salyangoz gibi yavaş ama kararlı yürümek — hepsi aynı anda mümkün. Belki de sindirim programının son sözü budur: yıkımın ortasında neşeye var olmak.